

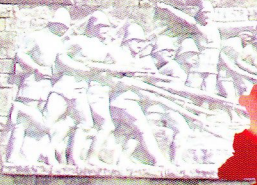
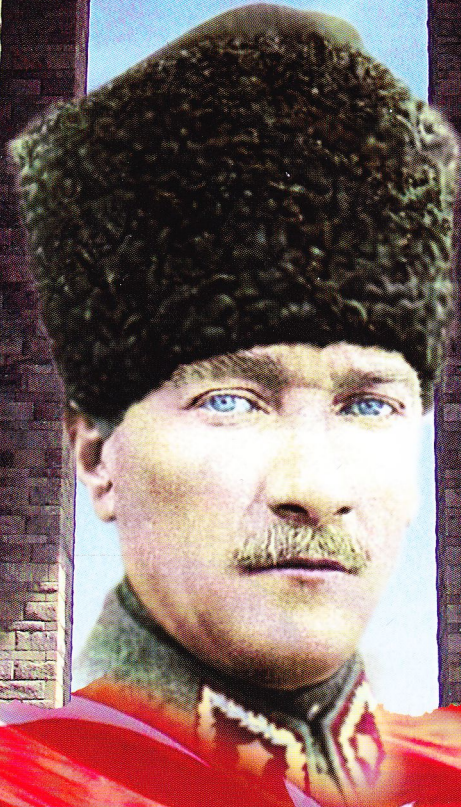
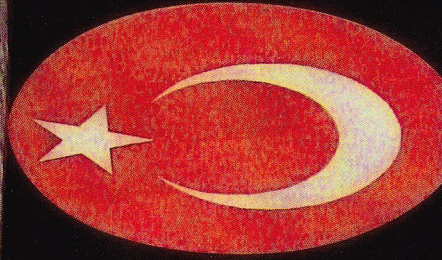

ANITKABİR

Yıl: 11 - Sayı: 41

MART 2011

DERGİSİ

ATATÜRK VE TÜRK MÜZİK DEVRİMİ

Ali Osman GÜNDÜZ (*)

Mustafa Kemal Atatürk'ün sanata ve sanatçıya çok büyük değer verdiği ve bunu her fırsatta dile getirdiği bilinmektedir. Müziği yaşamın olmazsa olmazı olarak görmektedir. Ona göre; insan olmak demek bir şekilde müzikle ilgili olmak demektir.⁽¹⁾ Özellikle müziğe olan sevgisi, onu pek çok devlet adamından ayırmaktaydı. Onun "**Hayatta musiki lazımdır. Çünkü hayat musikidir... Musiki hayatın neşesi, ruhu, süruru ve her şeyidir.**" sözü bunu çok iyi ifade etmektedir.⁽²⁾

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, ekonomik yönden güçsüz, devlet örgütlenmesini tamamlayamamış ve milli bir eğitimden yoksundu. Bu saydıklarımız aşama aşama gerçekleştirilirken, insanların ruhuna hitap eden müziğin de sistematik olarak geliştirilmesi, Türk halkının özünde bulunan müzik ruhunun yeniden gün yüzüne çıkarılması, ayrıca müzik alanında da düzenli bir eğitim sisteminin kurulması kararlaştırıldı. Pek söz edilmemekle birlikte aslında Cumhuriyetle birlikte müzikte sessiz sedasız bir devrim gerçekleşti. Atatürk bu devrimin öneminden şöyle söz etmektedir: "Bir millet çok şeyde devrim yapabilir ve bunların hepsinde de başarılı olabilir, fakat musiki devrimidir ki milletin yüksek gelişiminin işaretidir."⁽³⁾ Ayrıca müziğin haram, enstrümanın şeytan aleti, enstrüman çalmanın da "caiz değildir" denerek reddedildiği bir ortamda, medeni müziği yaygınlaştırmak da zor olacaktı.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus-devlet olarak kuruluş sürecinde, devrimler doğrultusunda inanmış bir insan tipi, milli bir kimlik oluşturma siyaseti güdülmüyordu. İlk yıllar ki buna Atatürk'ün aramızdan ayrılışına kadarki dönem dersek, her alanda batılılaşma amaç edinilmiş olup, bu

yolda yoğun çaba gösterilmiştir. Bu anlamda Ulusal Türk Müziği'nin yaratılması, öğretilmesi ve yaygınlaştırılması çalışmalarına Cumhuriyet'in ilanından hemen sonra başlanmıştır.⁽⁴⁾

Atatürk müzik için başlatılan çalışmaların iki aşamada olmasını istemiştir. 1924'te başlayıp 1934'e kadar devam eden evre deneme evresidir. Bu bağlamda 19 Şubat 1932 tarihinde, milli kültürün halk kaynağından sürekli beslenmesi ve yöneticilerle halk arasında kan dolaşımını sağlamak için toplam 478 adet Halkevi, 4322 adet Halkodası açılmıştır. Bu sayede ülkede kültürel bütünlük ve milli kimlik bilincinin gelişmesi hızlanmıştır.⁽⁵⁾ Okuma yazma kursları, halk oyunları, el becerileri ve diğer çalışmaların yanında; tiyatro, halk müziği toplulukları, korolar, bandolar, mandolin takımları ve benzerleriyle önemli bir görevi yerine getirirler.⁽⁶⁾ Halkevleri devrimlerin gelişmesine katkıda bulunurken Türk Ocakları içinde bulunan bazı yenilik karşıtları, devrim niteliğindeki bu gelişmeleri karalamaktan geri durmamışlardır.

Cumhuriyet Döneminin en önemli çalışmalarından biri derleme çalışmalarıdır. Halk Müziği ezgilerinin derlenmesi bir programa bağlanır. Bu çalışmalara bestecilerin hemen tamamı katılmakla birlikte, 1936 yılında Ankara Halkevi'nin çağrısı üzerine Türkiye'ye gelen Macar Besteci Bela Bartok, Ahmet Adnan Saygun, Halil Bedii Yönetken, Muzafer Sarısözen, Cevat Memduh Atlar, Tahsin Banguoğlu ve Nurullah Şevket Taşkıran'ın yaptığı bir dizi çalışma dikkat çekicidir. Kuşkusuz ezgilerin tamamına ulaşılamamıştı ve çalışmanın bir anlamda inceleme amacı taşıdığı söylenemezdi. Yine de varılan sonuç önemlidir ve zengin bir arşiv oluşturulmuştur. Halk ezgilerinin Türk bestecileri için önemli bir esin kaynağı olabileceği saptanır. Nitekim bu sade, yalın, iddiasız ezgilerdeki dolaysız anlatım, sonraki yıllarda da pek çok besteciye etkileyecektir.⁽⁷⁾

Atatürk müzik devriminin düşündüğü biçimde gerçekleşmesi için üç önemli konuya gereksinim olduğunu biliyordu. Birincisi; kararlı, canlı, sürekli olan bir kültür ve sanat politikası, ikincisi; bu alandaki çalışmaların gelişmesi için gereken süreç, üçüncüsü ise çoksesli müziğin yaratıcı ürünlerini verecek sanatçı kadrolarının yetiştirilmesiydi. Çözüm yolu, güzel sanatların çeşitli dallarında öğrenim görececek genç yetenekleri Avrupa'ya yollamaktı.⁽⁸⁾

İlk önce 1916 yılında İstanbul'da Maarif Nezaretince kurulan ve pek fazla başarı gösteremeyen Darü'l Elhan,

(*)Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Öğrencisi

(1)A.Uçan, İnsan ve Müzik Eğitimi, Ankara,Müzik Ansiklopedisi Yayınları, 1994,s.10.

(2)<http://www.canimablama.com/showthread.php?tid=4314> sitesindeki "Atatürk ve Müzik" adlı makale

(3)Cumhuriyet Gazetesi, 5 Eylül 1936

(4)Mehmet Coşkun, Türk Müzik Kültürüne Yönelik Planlı Kalkınma Dönemi Politikaları ve Türk Müzik Eğitimi ve Türk Müzik Eğitimine Etkileri, Ankara, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008, s.51.

(5)Abdurrahman Çaycı, Atatürk ve Çağdaşlaşma, Atatürk ve Tarihi Boyutu İçinde Çağdaşlaşma, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, s.113 (6)Mehmet⁽⁸⁾

(7)Kaygısız,Türklerde Müzik, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2000, s.299.

(8)<http://www.mavi-nota.com/index.php?link=yazi&no=113> sitesindeki "Atatürk ve Cumhuriyet Dönemiyle Getirilen Yenilikler" başlıklı makale

(9)<http://www.msxlabs.org/forum/soru-cevap/220480-ataturkun-onculuk-ettigi-muzik-kurumlari-nelerdir.html> sitesindeki "Türk Müzik Devrimi Atatürk'ün Kültür ve Sanat Politikası" başlıklı makale.

1923 yılında Maarif Vekâletinden ayrılarak aynı isimle İstanbul Valiliği'ne bağlanmıştır. Bir "Batı Müziği" şubesi açılıp öğretime çekidüzen verilerek, "yarıkonservatuvar" konumuna getirilmiştir.⁽⁹⁾ Aynı dönem içinde Ankara'da "Riyaseti Cumhuriyet Orkestrası", "Riyaseti Cumhuriyet Bاندosu" ve "Riyaseti Cumhuriyet Fasil Heyeti" kurulmuştur.

16 Temmuz 1921'de Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'nde alınan bir kararla Batı tarzında eğitim veren müzik okullarının açılması kesin olarak kararlaştırıldı. Hatta bazı lise müdürleri Maarif Vekâletine başvurarak batı müziği bilen öğretmenler yetişinceye kadar okullardan müzik derslerinin kaldırılmasını istemişlerdi. 10 Müzik eğitimini yurt çapında uygulayacak öğretim kadrosunu sağlamak üzere Ankara'da, 1 Eylül 1924 tarihinde kurulan Musiki Muallim Mektebi, Cumhuriyet Türkiye'sinin, yaşamın gereklerine ve uygulamaya dönük, çağdaş eğitim kurumlarının ilk örneklerinden birisidir. Kuruluşundan iki ay sonra, 1 Kasım 1924 günü öğretime başlamıştır.⁽¹⁰⁾ Kurumun amacı, ilk yönetmeliklerinde; "lise ve orta mekteplerde her türlü muallim mektebi için 'musiki muallimi' yetiştirmek" olarak kabul edilmişti.⁽¹¹⁾

Burada ilk önce flüt, keman ve viyolonsel öğrenilmesi şart koşuluyordu. Daha sonra isteyen başka bir enstrümana geçebiliyordu.

Orkestra'dan karşılanan öğretim kadrosu, hem sayı, hem de nitelik bakımından yetersizdi. Zeki, Basri ve Halil Beyler keman, Veli Bey musiki nazariyatı ile klarnet, Sadri ve İhsan Servet Beyler piyano dersi veriyorlardı. Kültür derslerini ise, ek görev olarak, lise öğretmenleri yürütüyorlardı. 1926 yılında, Orta Tedrisat Umum Müdürü Cevat Dursunoğlu, Musiki Muallim Mektebinde müzik eğitiminin alaylı kişilerce istenilen düzeyde yapılamadığını açıkladı. Bu konuda iki seçenek vardı:

1-Avrupa'da kendi hesabına müzik öğrenimi yapan gençleri devlet bursuna geçirmek;

2-Avrupa'ya devlet hesabına öğrenci göndermek;⁽¹²⁾

1934 yılına gelindiğinde Milli Musiki ve Temsil Akademisi kuruldu. 1936 ile 1937 yılları arasındaysa "Musiki Muallim Mektebi Temsil Sınıfları" adıyla yeni bir konservatuvar kuruldu. Bu okul 1939'dan itibaren Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsüne aktarıldı ve Gazi Orta Öğretmen ve Terbiye Enstitüsü Müzik Şubesi adını aldı.

1934'te İran Şahı, Atatürk tarafından Ankara'ya davet edilecekti. Bunun için tamamen Türkçe olan ilk milli operayı; "Özsoy Operası"nı yazdırttı. Bu operada Türkiye ile İran arasındaki dostluk gösterilecekti.⁽¹³⁾ Bu olayla Atatürk Avrupa'ya Türklerin de modern müzik yapabileceklerini göstermiş oldu.

1935 sonrasında Türkiye'de Konservatuvarın kurulması ve müzik sorunları ile ilgilenmek üzere çağrılan Prof. Paul Hindemith, bu okulun, bir yabancı uzman gözetimine verilmesini önerdi. Binası yapılabilecek gerekli hazırlıklar tamamlandıktan sonra, 1938-39 eğitim yılında Müzik Bölümü eğitime Gazi Eğitim Enstitüsü'nde başladı. Bölümün başına, Hindemith'in önerisiyle Hitler Almanya'sını terk edip gelen Prof. Eduard Zuckmayer getirildi. İlköğretim kadrosu şöyledir: Bernhard Klein, Eva Klein Franke, Bedri Zavaç, Fuat Koray, Ahmed Adnan Saygun, Halil Bedii Yönetken, Cevat Memduh Altar, Nurullah Şevket Taşkıran, Ekrem Zeki Ün, Hayri Akay, Saip Egüz, Veysel Arseven, Necil Kâzım Akses, Ferhunde Erkin, Ulvi Cemal Erkin, Mesut Cemil, Necdet Remzi Atak, Leyla Atak, Azize Işık (Duru), Cezmi Erinç. Halil Onayman, Bülent Arel, Aziz Güreker, Saadet İkesus, Enver Kapelman, Mahmut Ragıp Gazimihal, Gültekin Oransay..⁽¹⁴⁾

Atatürk'ün 30 Kasım 1929'da, "Vossische Zeitung" gazetesinin muhabiri Emil Ludwig'le yaptığı görüşmede; Montesquie'nin milletlerin ilerlemesi için müziğe de önem vermesi gerektiği görüşünü desteklediğini, Hakiki Türk müziğinin Anadolu'da olduğunu, Türk toplumu olarak Batı müziğinin 400 yılda geldiği noktaya kısa sürede gelmek zorunda olduklarını belirtmiştir.⁽¹⁵⁾

⁽⁹⁾M. Şakir Ülkütaşır, Cumhuriyet'le Birlikte Türkiye'de Folklor ve Etnografya Çalışmaları, Ankara, 1973, s.30

⁽¹⁰⁾Çağlar Tunçay, Atatürk Döneminde Müzik Alanında Yapılan Çalışmalar, Ankara, Dokuz Eylül Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009, s.18.

⁽¹¹⁾Gökyay, a.g.e., s.7.

⁽¹²⁾Tunçay, a.g.t., s.20.

⁽¹³⁾Perihan Çambel, "Atatürk, Evrim, Devrim ve Müzik", IX. Türk Tarih Kongresi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989, s.184

⁽¹⁴⁾Ünsal Yücel, Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk, C I, İstanbul, Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Yayınları, 1983, s.437

⁽¹⁵⁾Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, s.88.

Atatürk Çankaya köşkünde yapılan müzik konulu bir toplantıya çağırılan Ahmet Adnan Soygun'dan, Öztürkçe'ye çevrilmiş bir şarkı güftesini, piyanoyla, o an gelişen yeni bir beste ile çalmasını ister. Atatürk, Saygun'a bu yeni şarkıyı birkaç kez tekrar ettirmiş ve heyecanla konuklarına dönerek şunları söylemiştir: "... Efendiler! O sözler Osmanlıcadır ve onun musikisi de Osmanlı musikisidir. Bu sözler Türkçedir ve bu müzik Türk musikisidir. Yeni toplum, yeni müzik..."⁽¹⁶⁾

Atatürk'ün 1938 yılında ölümünden 11 ay önce yazdığı düşünceler Cumhuriyet dönemi müzik politikalarının anlaşılması için önemlidir. Isparta Milletvekili Kemal Turan Ünal, Atatürk'ün 1938 yılı Ocak ayının başlarında köşte arkadaşları ile bir yemek sonrası kendisine yazarak verdiği notlardan esinlenerek, Ulus Gazetesi'nin 8 Ocak 1938 tarihli sayısında "Türk Musikisi: Fasil Musikisi Milli Musikisi Olamadı ve Değildir" başlıklı bir makale yayımlamıştır. Atatürk'ün düşüncelerini yansıtması bakımından bu makale önem taşımaktadır.⁽¹⁷⁾

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 25 Haziran 1934 tarihinde kabul edilen Milli Musikisi ve Temsil Akademisi Teşkilat Kanunu Türkiye'de müziğin gelişmesini hızlandırmıştır.

Ata'nın Türk Müziği üzerinde yenilikler yapmak istemesinin nedenlerini kısaca şöyle özetleyebiliriz:

1.Ziya Gökalp'in "Türkçülüğün Esasları" adlı eserinde belirttiği gibi, tamamen milli, Türkçe ve halkın nağmeleriyle uyumlu bir Türk müziğinin yaratılması gerekliliği;

2.Montesquieu'nun da belirttiği gibi müziğin bir milletin ilerlemesinde büyük önemi olduğu için bu alanda da devrimlerin yapılması gerekliliği;

3.Müzik bilginlerinin olmayışı, sanat düzeyinin düşüklüğü;

4. Tüm değerlerle çağdaş uygarlıkdüzyeyine yükselme isteği.⁽¹⁸⁾

Sonuç olarak Atatürk bütün anlam ve biçimiyle "çağdaş, uygar ve milli bir müzik yaratmak istemişti."⁽¹⁸⁾ O, katı bir batı müziği hayranı olmaktan öte, Türk müziğinin gelişimini tamamlamadığına inanıyordu. Batı müziğinin öğrenilmesi ve bu müziğin halkın kendi müziği ve nağmeleriyle sentezlenmesini böylece milli bir Türk müziğinin oluşmasını planlıyordu. Bu gelişmelere dayanarak bazıları, onun alaturka müziğe ve halk müziğine değer vermediğini iddia etmektedir.⁽²⁰⁾ Bizim hakiki müziğimiz Anadolu halkından işitilebilir diyen bir kişinin bu müzikleri aşağılaması pek olanaklı gözükmemektedir.⁽²¹⁾ Bugün ortaya çıkan müzik onun arzuladığı çeşitli enstrümanla ve modern yöntemlerle icra edilen Türk müziğidir.

KAYNAKÇA:

- AK Ahmet Şahin (t.y.), Türk Musikisi Tarihi, Ankara, Akçağ Yayınları
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri(1961), C.I.Ankara, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları
- BERKER Ercüment (1991), "Atatürk'ün Belgelere Dayalı Müzik Görüşü",Atatürk Haftası Armağanı, Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları
- Cumhuriyet Gazetesi, 5 Eylül 1936
- ÇAMBEL Perihan (1989), "Atatürk, Evrim, Devrim ve Müzik", IX. Türk Tarih Kongresi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları
- ÇAYCI Abdurrahman,Atatürk ve Çağdaşlaşma, Atatürk ve Tarihi Boyutu İçinde Çağdaşlaşma, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları
- ÇOŞKUN Mehmet (2008),Türk Müzik Kültürüne Yönelik Planlı Kalkınma Dönemi Politikaları ve Türk Müzik Eğitimi ve Türk Müzik Eğitimine Etkileri, Ankara, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi
- GÖKYAY Orhan Şaik (1941),Ankara Devlet Konservatuvarı Tarihçesi,Ankara
- <http://www.canimablama.com/showthread.php?tid=4314>
- <http://www.mavi-nota.com/index.php?link=yazi&no=113>
- <http://www.msxslabs.org/forum/soru-cevap/220480-ataturkun-onculuk-ettigi-muzik-kurumlari-nelerdir.html>
- <http://www.turkuler.com/yazi/ataturkvemuzik.asp>
- KAYGISIZ Mehmet,Türklerde Müzik(2000), İstanbul, Kaynak Yayınları
- SAYGUN A.Adnan,Atatürk ve Musikisi,İstanbul, Sevda-Cenap And Müzik Vakfı Yayınları
- TUNÇAYÇağlar (2009), Atatürk Döneminde Müzik Alanında Yapılan Çalışmalar, Ankara, Dokuz Eylül Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- UÇAN, A. (1994), İnsan ve Müzik Eğitimi,Ankara,Müzik Ansiklopedisi Yayınları
- ÜLKÜTAŞIR M. Şakir(1973),Cumhuriyet'le Birlikte Türkiye'de Folklor ve Etnografya Çalışmaları, Ankara
- YÜCEL Ünsal (1983),Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk, C I,İstanbul, Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Yayınları

⁽¹⁶⁾A.Adnan Soygun,Atatürk ve Musikisi, İstanbul, Sevda-Cenap And Müzik Vakfı Yayınları, s.56.

⁽¹⁷⁾Tunçay, a.g.t., s.30.

⁽¹⁸⁾<http://www.turkuler.com/yazi/ataturkvemuzik.asp> sitesindeki Nail Tan, "Atatürk ve Türk Halk Müziği" başlıklı makale

⁽¹⁹⁾Ercüment Berker, "Atatürk'ün Belgelere Dayalı Müzik Görüşü",Atatürk Haftası Armağanı, Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1991, s.93.

⁽²⁰⁾Ahmet Şahin Ak, Türk Musikisi Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara, t.y., s.124.

⁽²¹⁾Coşkun, a.g.t., s.55.

